

Magdalena Stach-Hejosz

Instytut Teologiczny im. św. Jana Kantego
Bielsko-Biała

Symposium Wykładowców Katechetyki
„Rok Wiary inspiracją refleksji katechetycznej”
(Częstochowa 27–28 września 2013)

Jakie znaczenie dla współczesnej katechezy ma zwołany 50 lat temu Sobór Watykański II? Czy istota ducha Vaticanum II znalazła swoje odbicie w katechizacji? Czy przez zaangażowanych w posługę katechetyczną katechetyków i katechetów ich wiara jest wyraźnie akcentowana? Czy *Katechizm Kościoła Katolickiego* jest właściwie wykorzystywanym narzędziem w rozwoju wiary oraz moralności? W jakim stopniu stanowi on w procesie nauczania katechetycznego pomoc w celebrowaniu i kontemplowaniu misterium Chrystusa? Czy nowa ewangelizacja to odrodzenie misji Kościoła czy rewitalizacja wierzących? Jakie są zasady skutecznej ewangelizacji? Czy tradycyjny model duszpasterstwa warunkuje wzrost życia wiary? Czy katecheza w obecnej formie odpowiada istocie Kościoła i jego misji?

Na takie i podobne pytania próbowano odpowiedzieć podczas dwudniowego sympozjum naukowego katechetyków polskich, które 27 i 28 września 2013 roku w Częstochowie podjęło temat: „Rok Wiary inspiracją dla refleksji katechetycznej”. Sympozjum zorganizowane przez Stowarzyszenie Katechetyków Polskich zgromadziło duchownych i świeckich reprezentujących różne ośrodki naukowe z całego kraju. Miejscem obrad było Centrum Duchowości Księży Jezuitów w Częstochowie.

Przewodniczący Stowarzyszenia Katechetyków Polskich ks. prof. dr hab. Zbigniew Marek dokonał otwarcia sympozjum. Przywitał wszystkich uczestników,

a w sposób szczególny ks. kard. Kazimierza Nycza i przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski ks. bpa Marka Mendyka. Następnie przedstawił program sympozjum i zaprosił do stołu prelegenckiego wiceprzewodniczącego Stowarzyszenia Katechetów Polskich ks. dra hab. Andrzeja Kicińskiego, profesora Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, oraz pierwszego prelegenta, ks. prof. zw. dra hab. Andrzeja Offmańskiego z Uniwersytetu Szczecińskiego, który wygłosił referat na temat: „Znaczenie Soboru Watykańskiego II dla katechezy”.

Wykład ks. prof. Offmańskiego miał charakter retrospektywny. W sposób ciekawy i rzeczowy autor ukazał znaczenie zwołanego 50 lat temu Soboru Watykańskiego II dla współczesnej katechezy i katechetyki. „Wiara powinna dopełniać się w kontekście życia, a życie powinno być rozumiane w świetle wiary”. To zwięzłe określenie (jak zaznaczył ks. prof. Andrzej Offmański) wskazuje na pastoralny wymiar soboru. Dlatego katecheci i katechetycy powinni zadać sobie pytanie: czy w ich posłudze wiara jest wyraźnie akcentowana? Soborowe *novum* w posłudze katechetycznej, jak podkreślił autor, dotyczy zarówno celu i zadań katechezy, materii (treści), jak i metod katechizowania. Biorąc pod uwagę pastoralny wymiar Vaticanum II, możemy dostrzec zasadniczą zmianę refleksji zarówno teologicznej, jak i katechetycznej w okresie posoborowym. Otwarcie się soboru na świat i człowieka pociągnęło za sobą pogłębioną refleksję o Kościele utrwaloną w dwóch konstytucjach: dogmatycznej *Lumen gentium* i pastoralnej *Gaudium et spes*. Akcenty w nich są jednak mocno przesunięte z „wiedzy o prawdach religijnych” na „osobiste zaangażowanie w życie Kościoła”. Dlatego zmienia się też cel katechezy, którym jest osobowe spotkanie z Jezusem. Katechizacja jest dziełem słowa w Kościele, a więc spotkaniem z Bogiem dziś przemawiającym w Kościele i przez Kościół w sakramentach świętych. Katecheza posoborowa – jak zaznaczył autor – ma za zadanie nie tyle przygotowanie katechizowanych do korzystania z nich, ile raczej kształtowanie świadomego ontycznego związku z Bogiem i wynikającego stąd zobowiązania do współdziałania z Chrystusem w dziele przemiany świata. Właśnie ta przemiana świata i całej ludzkości w nowe stworzenie w Chrystusie staje się zadaniem uczestniczenia chrześcijan w misji królewskiej – pasterskiej Chrystusa. Winna ona przepoić cały świat duchem Chrystusa. Wszystkie wartości ludzkie, jak: godność człowieka, wspólnota międzyludzka, wolność, kultura, technika, winny podlegać procesowi ewangelizacji. W końcowej części swojego wykładu prelegent zaznaczył, że sobór nie wypracował nowej metody katechetycznej, jednak dał w swoich dokumentach szereg wskazań metodologicznych, na których powinna opierać się katecheza. A są nimi: konieczność osobowego spotkania Boga i człowieka, słowo Boże jako źródło katechezy oraz wspólne poszukiwanie rozwiązań ludzkich problemów. Istotny jest również w katechizacji język wiary. Ma być on nie tylko zrozumiały dla człowieka konkretnych czasów, ale też inspirować go do podejmowania dialogu z Bogiem w modlitwie i życiu codziennym.

Celem wszystkich wysiłków ewangelizacyjnych Kościoła, w tym i katechezy (por. KL 9; EN 47; LF 2) jest budzenie wiary, jej rozwój, a w konsekwencji osobowe spotkanie i zjednoczenie z Jezusem Chrystusem. W tę troskę o rozwój wiary wpisywał się kolejny wykład, który wygłosił znany i ceniony w świecie nauki ks. prof. dr hab. Roman Murawski. Wykład został zatytułowany: „Geneza katechizmu w Kościele: jak doszło do powstania katechizmu książki w Kościele”. W pierwszych wiekach, jak podkreślił autor wystąpienia, „katechizm” oznaczał ustne pouczenie na temat wiary. Funkcjonował on w formie luźnych schematów katechizmowych, których uczono się na pamięć. Katechizm w czasach starożytnych przybrał zrytualizowaną formę przygotowania dorosłych (później dzieci) do sakramentu chrztu świętego poprzez obrzęd tzw. *scrutinium*. Kościół pierwotny wypracował pieśni, aklamacje, zbiory katechez, pisma o syntetycznym wykładzie wiary, które stanowiły w tym czasie tradycję katechetyczną, jednak nie były one katechizmem zawierającym całościowy wykład nauki chrześcijańskiej. Dopiero wiek XVI zapoczątkowuje epokę katechizmu, który staje się podstawową pomocą pastoralną i edukacyjną. Współczesny *Katechizm Kościoła Katolickiego* syntetycznie ujmuje i przedstawia cały depozyt wiary, dlatego staje się on, jak zaznaczył autor, tekstem wzorcowym dla katechizacji, narzędziem w poznawaniu, ugruntowaniu wiary oraz moralności. Stanowi on w procesie nauczania katechetycznego pomoc w celebrowaniu i kontemplowaniu misterium Chrystusa. Należy go jednak odróżnić od katechizmów, które posiadają pewną stałą strukturę dydaktyczną, przybierając formę katechezy skierowanej do dzieci i młodzieży. Na sam koniec wykładu ks. prof. Roman Murawski wyjaśnił strukturę dialogową katechizmu. Podkreślił, że owa forma wciąga czytelnika, zapraszając go do odkrywania ciągle nowych aspektów prawd swojej wiary, a jednocześnie sprzyja szybkiemu przyswajaniu treści.

Następnie uczestnicy sympozjum wzięli udział w uroczystej Eucharystii, podczas której słowo do uczestników skierował ks. kard. Kazimierz Nycz. Podkreślił on między innymi, że Kościół jest matką wszystkich wierzących, każdy powinien w nim znaleźć swoje miejsce, w którym zostanie otoczony maczyną opieką. Właśnie macierzyństwo powinno stać się cechą charakterystyczną pasterskiej posługi. Troska o drugiego człowieka i głoszenie wiary życiem to zadania katechezy ewangelizacyjnej.

W popołudniowej części obrad ks. kard. Nycz przedstawił krótką relację z XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, który odbywał się w Rzymie od 7 do 28 października 2012 roku. Tematem synodu była „Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej”, a najważniejszym jego przesłaniem stała się zachęta do dawania świadectwa o wierze przykładem własnego życia. Ks. kard. Nycz przyznał, że w ciągu trzech tygodni obrad „poszerzała się definicja nowej ewangelizacji”. Duszpasterstwo musi zmienić swój charakter z nauczania pasywnego na nauczanie ofensywne. Bardzo ważne jest to, by obudzić olbrzyma, którym jest parafia. Ks. kard. Kazimierz Nycz wskazał na ewangelizacyjny wymiar

katechezy i zaznaczył, że „nie wszystkie cele katechetyczne zrealizowała religia w szkole”. Katecheza nie może być sprowadzona jedynie do lekcji religii.

Na temat roli i zadań katechezy ewangelizacyjnej wywiązała się szeroka dyskusja, w której głos zabrali: ks. dr Wojśław Czupryński (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), ks. prof. dr hab. Piotr Tomasik (UKSW Warszawa), ks. dr Tadeusz Nosek (proboszcz parafii pw. św. Mikołaja w Krakowie), dr Elżbieta Tkocz (Uniwersytet Śląski). Zwracano uwagę na potrzebę reaktywacji katechezy parafialnej w jej nowej formule. Ks. dr Krzysztof Mielnicki z diecezji drohiczyńskiej zaznaczył potrzebę dokonania zmiany podstawy programowej nauczania religii, która powinna posiadać wyraźny wymiar ewangelizacyjny.

Następnie odbyło się Walne Zebranie Stowarzyszenia Katechetyków. Jego otwarciem dokonał przewodniczący ks. prof. dr hab. Zbigniew Marek SI (Akademia Ignatianum w Krakowie). Protokół z poprzedniego Walnego Zebrania odczytała sekretarz Stowarzyszenia s. dr hab. Anna Walulik CSFN (Akademia Ignatianum w Krakowie). Zostało również przedstawione roczne sprawozdanie z działalności zarządu, oraz powołanie przez przewodniczącego Stowarzyszenia Komisji Wnioskowej i Skrutacyjnej.

Po uregulowaniu spraw bieżących uczestnicy sympozjum zapoznali się z aktualnymi sprawami dotyczącymi katechizacji przekazanymi przez przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego ks. bpa Marka Mendyka oraz koordynatora Biura Programowania Katechezy ks. prof. dra hab. Piotra Tomasika. Ks. bp Mendyk zwrócił uwagę, że likwidacja szkół, redukcja etatów i przerzucenie na gminy subwencji dezorganizują pracę szkół. Omówił także trudności związane z łączeniem oddziałów ze względu na małą liczbę uczniów. Wspomniał o niebezpieczeństwie ideologii gender oraz zwrócił uwagę, iż Trybunał Konstytucyjny wydał 24 września 2013 roku orzeczenie, w którym stwierdził, że art. 22 ust. 2 pkt 4 Ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty jest niezgodny z art. 92 ust. 1 konstytucji. Warunki i sposób oceniania, klasyfikowanie i promowanie uczniów oraz warunki przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów są sprawami, które nie mają charakteru technicznego lub pomocniczego, ale całościowo regulują ważną sferę z zakresu systemu oświaty. Jest to sfera, która zgodnie z art. 70 Konstytucji RP musi być określona w ustawie. Możliwość łatwego i arbitralnego zmieniania przepisów rozporządzenia w zakresie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów powoduje, że system oświaty przestaje być stabilny. Godzi to z kolei w konstytucyjne prawo do nauki. Niepewne są bowiem reguły, na podstawie których uczeń ma być oceniany, klasyfikowany i promowany.

Do bieżących problemów związanych z katechizacją odniósł się również ks. prof. dr hab. Piotr Tomasik. W swoim wystąpieniu zwrócił uwagę na to, że wybór przez uczniów etyki zamiast katechezy związany jest z postępującą sekularyzacją, zostaje tym samym zatracana tożsamość chrześcijańska, zostaje przebudowywana chrześcijańska wizja człowieka, co uwidacznia się w ideologii gender. Dlatego

tematyka ta powinna być uwzględniona przez katechetów w programie nauki religii w szkole. Głos w dyskusji na temat problemów związanych z katechizacją zabrali: ks. prof. dr hab. Paweł Mąkosa (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), ks. prof. dr hab. Marian Zając (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), ks. dr Waldemar Janiga (Wyższe Seminarium Duchowne w Przemyśle), dr Elżbieta Tkocz (Uniwersytet Śląski). Ostatnia z nich zwróciła uwagę na fakt, że w nauce religii uczestniczy niejednorodna grupa uczniów, jeśli chodzi o stosunek do wiary. Praktyka wskazuje, że dla wielu uczniów lekcje religii to jedyne miejsce spotkania z Ewangelią. Jest to grupa niezwiązana ze swoimi wspólnotami parafialnymi, która nigdy nie brała pod uwagę możliwości udziału w katechezie parafialnej. W kontekście tego zjawiska obecność nauczania religii w szkole nabiera szczególnego, ewangelizacyjnego znaczenia.

Ostatnim oficjalnym punktem sympozjum pierwszego dnia była prezentacja nowości wydawniczych, a nieoficjalnym – spotkanie integracyjne, podczas którego w miłej atmosferze miała miejsce ciekawa wymiana doświadczeń na polu naukowym i pastoralnym w gronie osób reprezentujących różne ośrodki w Polsce.

Uroczysta Msza św. zainaugurowała drugi dzień sympozjum, a przewodniczył jej i homilię wygłosił ks. bp Marek Mendyk. „Wiemy jak trudno pracuje się w szkole” – powiedział. „Mamy wypracowane narzędzia, ale potrzeba jeszcze więcej nieprzeciętnych robotników, którzy będą świadkami wiary”. Bp Mendyk podkreślił, że ewangelizacja zaczyna się od autoewangelizacji, zawsze od samego siebie. Zmęczenie w codzienności nie pochodzi z utrudzenia posługą, ale z utraty życiowego centrum, którym jest Jezus Chrystus.

Po wznowieniu obrad sympozjum przewodniczący mu ks. prof. dr hab. Radosław Chałupniak, członek zarządu Stowarzyszenia Katechetów Polskich, wprowadził uczestników w tematykę nowej ewangelizacji i przedstawił dwóch kolejnych prelegentów: ks. dra Andrzeja Kielana z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i ks. dra Jarosława Kowalczyka, adiunkta z Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, którzy wygłosili referat na temat: „Nowa ewangelizacja według Jana Pawła II i Synodu Biskupów (2012) – podobieństwa i różnice”. Prelegenci wyjaśnili, co należy rozumieć pod pojęciem nowej ewangelizacji, sięgając do nauczania Jana Pawła II. W nowej ewangelizacji ks. dr Jarosław Kowalczyk podkreślił konieczność realizacji nauki Soboru Watykańskiego II. Treść jest niezmienna, ale zmieniają się metody, sposoby, które powinny być adekwatne do nowej, zmieniającej się sytuacji. Ewangelizacja jest dziełem wspólnym: biskupów, kapłanów, zakonów i świeckich, dziełem rodziców i młodzieży, którzy powinni ją głosić z nowym zapalem. Nowa ewangelizacja (na co zwrócił uwagę prelegent) jest koniecznością. Jej powody są wyraźnie wymienione w posynodalnej adhortacji apostolskiej Jana Pawła II, zatytułowanej *Ecclesia in Europa* (28 VI 2003 – EiE). Należą do nich:

- nieznajomość podstaw chrześcijaństwa,
- rozdzźwięk pomiędzy wiarą i życiem, praktyczny ateizm,
- rutynowość w przeżywaniu liturgii i w praktykach religijnych,

- kryzys sumienia i praktyki moralności chrześcijańskiej,
- rozdział kultury i Ewangelii oraz „wołanie, jakie płynie z serc dzisiejszych Europejczyków, spragnionych nadziei, która nie zawodzi” (EiE 45).

Zdaniem kolejnego prelegenta ks. dra Andrzeja Kielana, wyrazem troski Kościoła o skuteczność ewangelizacji są wszystkie kontynentalne zgromadzenia synodalne, poszukujące „zagubionych owiec”. Synody same w sobie są już tą nową ewangelizacją. „Wyrastają z soborowej wizji Kościoła, otwierają szeroką przestrzeń dla uczestnictwa świeckich”¹.

Określenie „nowa” – jak zaznaczył ks. Andrzej Kielan – odnosi się do zmiany kontekstu kulturalnego i odsyła do faktu, że Kościół potrzebuje odzyskania sił, woli, świeżości i autentyzmu w swym sposobie przeżywania i przekazywania wiary. Autor podkreślił, że nowa ewangelizacja to rewitalizacja wierzących. Głoszący Ewangelię musi być zawsze skoncentrowany na żywym Jezusie Chrystusie i wrażliwy na działanie Ducha Świętego, który go umocni w dawaniu świadectwa, w nowej skutecznej formie. Zaproponowana przez ks. dra Andrzeja Kielana propozycja nowej ewangelizacji obejmowała 6 zasad:

1. tożsamości nauczyciela wiary ze świadectwem osobistego życia,
2. głębokiej współzależności formacji duchowej z intelektualną,
3. wyższości środków nadprzyrodzonych nad środkami czysto ludzkimi,
4. ewangelicznego wzrostu,
5. traktowania środków społecznego przekazu jako integralnego elementu kwestii antropologicznej,
6. wzmożonego dialogu z osobami „nieznającymi Boga”.

Referaty ks. dra Jarosława Kowalczyka i ks. dra Andrzeja Kielana wywołały żywą reakcję. Głos w dyskusji zabrali ks. prof. dr hab. Piotr Tomasik, ks. dr Grzegorz Puchalski (rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Elku) oraz ks. prof. dr hab. Jan Kochel (Uniwersytet Opolski). W swoich wystąpieniach zwrócili m.in. uwagę na potrzebę powrotu do *misji*.

Diagnoza obecnego stanu duszpasterstwa w Polsce była punktem wyjścia referatu ks. dra Wojśława Czupryńskiego z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, który nosił tytuł: „Od akcji duszpasterskich do stałej formacji uczniów Jezusa”. Współczesny model duszpasterstwa zagubił – jak słusznie podkreślił autor – istotne pierwiastki warunkujące wzrost życia wiary. Potrzeba zatem opracowania „holistycznej” koncepcji duszpasterstwa, pojętego jako całościowy, organiczny proces budowania wiary. Katecheza zredukowana do przekazu samej doktryny nie tylko nie realizuje swojej podstawowej misji, ale może nawet przyczyniać się do kryzysu wiary. Ks. dr Wojciech Czupryński podziela opinię wielu innych katechetów (np. Andrzeja Potockiego, Jana Charytańskiego, Mieczysława Majewskiego, Kazimierza Misiaszka, Stanisława Dziekońskiego), że polska forma nauczania religii w szkole nie wystarcza do pełnej formacji chrześcijańskiej, nie jest ona w stanie

¹ Jan Paweł II, List apostolski *Tertio millennio adveniente*, 10 11 1994, nr 2.

zrealizować integralnego wtajemniczenia, nigdy nie będzie wspólnotą eklezjalną, przez co domaga się uzupełnienia przez parafialne inicjatywy katechetyczne. Wydaje się, jak trafnie zaznaczył autor, że ewangelizacyjno-katechumenalny system formacji może w obecnej sytuacji stanowić skuteczną pomoc i inspirację, by przywrócić katechezie jej właściwą naturę, tak aby w pełni odpowiadała istocie Kościoła i jego misji. To w małych wspólnotach dokonuje się formacja oparta na praktyce ewangelizacyjno-katechumenalnej, to ona stwarza prawdziwie eklezjalną przestrzeń dla umacniania chrześcijańskiej tożsamości i wzrostu wiary.

Następnie nawiązała się dyskusja. Głos zabrał m.in. ks. dr Tadeusz Nosek (proboszcz kościoła pod wezwaniem św. Mikołaja w Krakowie). Autor podzielił się doświadczeniem pracy duszpasterskiej parafii. Z kolei dr Magdalena Stach-Hejusz (Instytut Teologiczny im. św. Jana Kantego w Bielsku-Białej) wskazała na potrzebę katechizacji dorosłych, która będzie fundamentem skutecznej formacji młodego pokolenia. W ramach nowej ewangelizacji (jak zaznaczyła) istnieje potrzeba zakładania większej ilości szkół katolickich, które z jednej strony pomogłyby w spójnym osobowościowym, religijnym oraz społecznym wychowaniu dzieci i młodzieży, a z drugiej strony dałyby większą szansę na ewangelizację ich rodziców.

Grażyna Płoszańska, doradca ministra w Departamencie Kształcenia Ogólnego i Wychowania Ministerstwa Edukacji Narodowej przedstawiła następnie aktualne problemy związane z nauczaniem religii w szkole. Przytoczyła brzmienie przepisów, z których wynika, że nauczanie religii w przedszkolach jest realizowane w ramach 5 bezpłatnych godzin wychowania przedszkolnego. Oznacza to, że gminy i dyrektorzy szkół nie mogą pobierać odpłatności za lekcje religii w przedszkolach.

Oficjalnego zakończenia sympozjum dokonał przewodniczący Stowarzyszenia Katechetyków Polskich ks. prof. dr hab. Zbigniew Marek, prosząc o zgłaszanie propozycji kolejnych tematów.

Podsumowując sympozjum, należy zaznaczyć, że spotkanie katechetyków polskich nie skoncentrowało się tylko wokół rozważań intelektualnych, ale przeanalizowało niepokojące zjawiska w świecie i Kościele, podając szereg rozwiązań. Oprócz podjętej przez głównych prelegentów refleksji naukowo-katechetyczno-ewangelizacyjnej, spotkanie stało się również okazją do cennej wymiany myśli, porównywania idei i pomysłów w ramach dyskusji. Był to także czas wspólnej modlitwy i spotkania z Bogiem podczas Eucharystii. Była też okazja do umacniania więzi interpersonalnych, podczas wspólnych posiłków i spotkań w sali kominkowej. Powyższa tematyka sympozjum została również opublikowana (w nieco zmienionej, bardziej syntetycznej formie) w listopadowym numerze „Katechety”.